

Міністерство освіти і науки України
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2018

Редакційна колегія:

- Сверлюк Я.В.**, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;
Павелків Р.В., доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;
Пелех Ю.В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з **науково-педагогічної та навчально-методичної роботи**;
Вербець В.В., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту соціології Рівненського державного гуманітарного університету;
Mirosław Dymon Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski wydział muzyki;
Лісова С.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;
Малафік І.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;
Дем'янчук О.Н., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;
Потапчук Т.М., доктор педагогічних наук, професор, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Шевчук С.І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;
Цюлюпа С.Д., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Крижановська Т.І., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Сверлюк Л.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Буцяк В.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Прокопович Т.Ю., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Радковська Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Филипчук М.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 22.02.2018 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2018. – Вип. 4. – 396 с.

ISBN 978-966-416-550-8

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Бурчак І.С.</i> Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх керівників дитячим ансамблем спортивно-бального танцю.....	6
<i>Іванова Л.І., Іванова Т.В.</i> Особливості початкового етапу фортепіанної підготовки учнів музичних шкіл.....	13
<i>Сверлюк Л.І., Куніцька І.В.</i> Теоретичні основи формування гуманних взаємин у дитячому хоровому колективі.....	19
<i>Лужна Л.М., Радковська Л.М.</i> Робота над поліфонічними творами з учнями-піаністами ДМШ (на прикладі "Нотного зошити А. М. Бах").....	26
<i>Матвійчук А.В.</i> Роль естрадного вокального ансамблю у формуванні професійних навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.....	32
<i>Наулік Н.В.</i> Розвиток навчального інтересу учнів-початківців в класі фортепіано.....	38
<i>Никон О.К., Остапчук М.М.</i> Формування мотивації вдосконалення виконавських навичок у самостійній роботі студентів.....	45
<i>Павлішин Н.В.</i> Музичний розвиток підлітків в умовах інтеграції мистецтв.....	53
<i>Пальоха О.А.</i> Роль задатків і здібностей у професійній музичній діяльності.....	60
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Проблеми концертного хвилювання співаків творчого колективу.....	68
<i>Прокопович Т.Ю.</i> Педагогіка музична і музейна: сучасні тенденції взаємодії.....	74
<i>Сверлюк Я.В.</i> Методологічні підходи професійної підготовки диригента оркестрового колективу.....	80
<i>Симончук Т.Д.</i> Роль естрадної пісні у формуванні вокальної культури підлітків.....	89
<i>Радковська Л.М., Цибульська С.Ю.</i> Використання новітніх технологій на уроках музичного мистецтва в ЗОШ.....	95
<i>Тетєнєва Н.О.</i> Форми та методи розвитку музичних здібностей на уроках сольфеджіо в ДМШ.....	101
<i>Турчин Г.П.</i> Художні завдання диригента оркестру в роботі над музично-виразовими засобами.....	107
<i>Ужинський М.Ю., Капітанець Л.М.</i> Студія електронної музики як творча майстерня музиканта-інструменталіста.....	117
<i>Фарина Н.П.</i> Концертно-виконавська діяльність студентів-вокалістів: педагогічний аспект.....	124
<i>Федачко І.Б.</i> Еволюція педагогічних поглядів на процес роботи над музичним твором.....	131
<i>Хуан Ханьцзе.</i> Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства.....	138
<i>Цюлюпа С.Д., Цюлюпа Н.Л.</i> Педагогічні принципи викладання фахових дисциплін зі спеціальності "Музичне мистецтво".....	144

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Mirosław Dymon. Kształtowanie zainteresowań i umiejętności muzycznych dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym</i>	151
<i>Блищук Н.В. Творча майстерність піаніста-концертмейстера дитячого хору</i>	164
<i>Буцяк В.І., Турко Н.С. Культурологічні засади появи та функціонування музичних інструментів</i>	170
<i>Власюк О.П. Спадщина українського мистецтва в історичній ретроспективі</i>	178
<i>Трачук Л.Д., Гаврилюк С.В. Тульчинське училище культури в мистецькому житті Поділля</i>	189
<i>Галаган В. Технологічні основи колективного виконавства</i>	195
<i>Дзвінка Р.І. Творчий доробок Михайла Тимофіїва в контексті еволюції сопілкового виконавства</i>	204
<i>Димченко С.С. Проблеми становлення та розвитку диригентського мистецтва: здобутки і перспективи</i>	210
<i>Krous O.P., Pryt K.O. Folklor of Volyn Polissya as an important factor of formation of national self-identity of future music teachers</i>	220
<i>Крусь О.П. Регіональний музичний фольклор – інтегральна частка духовної скарбниці нації</i>	226
<i>Островська Г.Б. Творчий портрет Лідії Сергіївни Костянець</i>	232
<i>Петричук О.В. Історико-культурні передумови формування специфікації стилю в музиці</i>	241
<i>Симончук І.А. Даюк Ж.Ю. Артистично-театральні аспекти виконавського мистецтва у творчості провідних українських баяністів</i>	248
<i>Сташук О.А. Творчо-педагогічний феномен Олександра Панасовича Довгалока</i>	254
<i>Столярчук Б.Й. Збирач народних пісень Рівненщини Петро Степанюк</i>	262
<i>Ускова А. Обряд випікання весільного короваю у селі Колом'є Славутського району Хмельницької області</i>	266
<i>Филичук М.С. Бас-гітара в культурно-мистецькому просторі: генеза, розвиток, сучасний стан</i>	275
<i>Франчук Д. Історія та народнопісенна творчість села Самчики (Старокостянтинівського району Хмельницької області)</i>	283
<i>Цапун Р.В. Українська традиція святкування масниці та відтворення обрядодій в студентському середовищі</i>	293
<i>Черніско В.А. Творчий доробок Євгенії Родзь через призму історії та спадкоємності</i>	299
<i>Шереток Р.М. Мистецьке наповнення інтер'єру культових споруд ордену кармелітів на Волині (за матеріалами праць Т. Стецького і Я. Гіжицького)</i>	306
<i>Шихова Г.І. Зародження та розвиток української музичної освіти у XVI-XIX ст.</i>	314
<i>Радковська Л.М., Яцук І.І. Сучасна бандура: новий статус академічного і професійного інструменту</i>	320

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Кардаш (Гергелюк) В.В.</i> Розвиток емоційної сфери дітей з особливими потребами засобами музичного мистецтва	325
<i>Грабік Н.В.</i> Методи творчого самовираження учнів у вокально-хоровій роботі загальноосвітніх навчальних закладів	329
<i>Гумінська О.О.</i> Науково-методичні засади самовираження учнів у музичній діяльності	334
<i>Гурин А.В.</i> Інструментальне музикування на уроках музичного мистецтва в загальноосвітньому навчальному закладі	338
<i>Карманюк Ю.В., Григорчук І.С.</i> Музичний фольклор в системі засобів музичного виховання молодших школярів	345
<i>Клець Т.</i> Розвиток техніки диригування у студентів музично-педагогічних спеціальностей	350
<i>Крет М.В.</i> Музика та її морально-виховні функції у процесі становлення особистості	357
<i>Лукащук О.І.</i> Роль мистецтва у професійному становленні майбутнього вчителя музики	362
<i>Крижановська Т.І., Оксенчук Д.Ю.</i> Розвиток виконавської культури учня-баяніста за методикою Петра Серотюка	370
<i>Пастушенко Л.А.</i> Принципи і підходи виховання естетичних смаків майбутніх учителів музичного мистецтва	379
<i>Пастушенко А.С., Гарбуз Т.В.</i> Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді на кращих зразках народної пісенної творчості	386
Про авторів	393

5. Пфайффер П. Бас-гитара для "чайников" / Патрик Пфайффер ; [пер. с англ. С. А. Храмова, О. В. Шпырко]. – М. : Издательский дом "Вильямс", 2007. – 272 с.
6. Соболев А. Басовая линия: учебное пособие / А. Соболев. – М. : Кифара, 2002. – 127 с.
7. Хлебников С. Jaco Pastorius : one view of a secret / С. Хлебников // MusicBox. – 2008. – №7. – С. 7-15.
8. Albertson A. C. Bessie / A. Albertson. – New York, 1972. – 184 p.
9. Kmen H. Music in New Orleans / H. Kmen. Louisiana University Press, 1966. – 183 p.
-

УДК 784.4+398.8(477.43)(045)

Франчук Д.

ІСТОРІЯ ТА НАРОДНОПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ СЕЛА САМЧИКИ (СТАРОКОСТЯНТИНІВСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Анотація. У загальних рисах охарактеризовано історію та народнописенну творчість одного з сіл на межі етнографічних Поділля і Волині. Джерельним ресурсом послужили в основному власно зібрані експедиційно-польові матеріали.

Ключові слова: село Самчики, історія, звичаї, обряди, пісні.

Аннотация. В общих чертах охарактеризована история и народнописенное творчество одного из сел на грани этнографических Подолье и Волыни. Исходным ресурсом послужили в собственно собранные экспедиционно-полевые материалы.

Ключевые слова: село Самчики, история, обычаи, обряды, песни.

Annotation. In general, the history and folk-stage art of one of the villages on the border of ethnographic Podillya and Volhynia are described. The source of resources was mostly self-collected expeditionary materials.

Key words: village Samchiki, history, customs, rites, songs.

Постановка проблеми. Об'єкт пропонованого дослідження – село Самчики Старокостянтинівського р-ну Хмельницької області, *предмет* – історія та народнописенна культура села. *Актуальність* обраної теми полягає в тому, що зазначений населений пункт досі взагалі не досліджувався, натомість він розташований на межі двох розвинених етнографічних регіонів – Поділля та Волині.

Мета роботи полягає у висвітленні в загальних рисах історії розвитку та особливостей народнописенної творчості села Самчики.

Джерельною базою послуговували власні експедиційні записи, здійснені 22 січня 2018 року у селі Самчики від Софії Данилівни Осіпчук, 1937 р. н., Любов Яківни Гуменюк, 1954 р. н. та Галини Яківни Долинської, 1962 р. н. Під час одного сеансу було зафіксовано важливу культурно-

етнографічну інформацію та понад 27 різножанрових одиниць обрядових та позаобрядових народномузичних творів.

Аналіз досліджень. Звернення до народних джерел, до фольклору сприяє збереженню і утвердженню національної культури, адже збагачення духовного світу, підвищення освідченості і загальної культури людей, насамперед молодого покоління, нерозривно пов'язані з пізнанням історії та культури народу. Територія Південно-Східної Волині здавна привертає увагу науковців, музикознавців, культурологів багатством традиційної духовної і матеріальної культури, але у той же час в ресурсі народнознавчої науки практично відсутні комплексні дослідження історії окремих міст та сіл Південно-Східної Волині.

Виклад основного матеріалу. Досліджене село Самчики належить до етнографічного регіону Південно-Східної Волині, а зовсім поруч науковці визначають кордон етнографічного Поділля. Вперше село згадується в історичних документах 1545 року. Найдавніша назва – Замчики. До 1620 р. входило в ординацію князів Острозьких, а потім належало князівським родам Заславських, Любомирських, Сангушко. Найбільша гордість селян та всієї, мабуть, України є музей-масток "Самчики". За роки радянської влади палацово-парковий комплекс непогано зберігся, оскільки на його території розмістили сільськогосподарську дослідну станцію. Завдяки зусиллям місцевого краєзнавця А. Пажимського 1972-го року під охорону держави було взято парк, а 1978-го року і весь Самчиківський комплекс. Нещодавно він був відреставрований, на його основі створено Державний історико-культурний заповідник "Самчики".

У більшості джерел стверджується, що історія садиби почалася в XVIII столітті, коли полковник Петро Чечель (1754–1843) купив село Самчики і кілька інших сіл в Старокостянтинівському повіті. Свою резиденцію він вирішив побудувати саме в Самчиках. Крім резиденції він вирішив створити ще й парк, в якому були б і колекція рослин, і скульптури, і ставки.

Інші джерела стверджують, що історія садиби почалася все ж дещо раніше. Поляк Ян Хасцький придбав землі в Самчиках, побудував скромний одноповерховий будинок і розбив невеликий парк. Може бути, цей факт і став визначальним для П. Чечеля у виборі місця для будівництва садиби. Для втілення своїх задумів пан Чечель як людина небідна й освічена, який до того ж володів чудовим художнім смаком, запрошує авторитетних і талановитих фахівців з різних країн для будівництва парку.

З 1990-х років в садибі знаходиться "Державний історико-культурний заповідник Самчики". Маєток визнають одним із найцікавіших архітектурних ансамблів Хмельниччини та зачисляють до ряду найкращих в Україні, побудованим у XVIII – на поч. XIX ст. Самчики цікаві тим, що тут збереглася забудова такою, як вона склалася на поч. XIX ст. (писав І. О. Ігнаткін в "Історії українського мистецтва"). Характерною рисою

класицистичного маєткового будівництва, що виразно відбилося в маєтку Самчики, є комплексність і стилістичність всієї забудови в цілому. Центр ансамблю – палац з білокам'яними колонами порталів (парадного і паркового), вишуканими репрезентативними інтер'єрами, чудовими ліпними декорами – дає підставу фахівцям віднести їх до одних із найкращих, художньо виразних в мистецтві палаців XVIII – XIX ст. в Україні. [7, с.125].

Унікальне природне утворення, що має особливе природне, наукове, історико-культурне, естетичне, рекреаційне й пізнавальне значення, є Самчиківський маєтковий ліс (308 га). Його високої художньої цінності ландшафти із своєрідним рельєфом, водним простором р. Случ є типовим характерним природним об'єктом географічного терену лісостепу півдня історичної Волині [7, с.127].

У кожному історико-етнографічному районі України протягом історичного і культурного розвитку виробилися свої характерні орнаментальні мотиви і композиції, специфічні техніки виконання. Найбільший розквіт народного традиційного декоративно-прикладного мистецтва припадає на XIX – поч. XX ст., і найбільший його занепад почався з 20-х років цього ж XX ст. За даними земств, у 1909 році, наприклад, на Поділлі гончарством займалось 2 667 осіб, понад 20 000 – ткали. У Волинській губернії найбільшим осередком обробки шкіри було с. Самчики Старокостянтинівського повіту. Сільське середовище, без перебільшення, було мистецьким: одяг, хати, інтер'єри хат, знаряддя праці, предмети побуту, все було не просто оздоблене, а прилучене до космологічного макрокосмосу народної культури. Кожна дівчина в селі вишивала. Захопленість селян мистецтвом свідчить про зростання фольклорної активності в Україні кінця XIX – поч. XXст. [1, с. 39].

Одним із унікальних витворів українського народного мистецтва були, а подекуди і нині залишаються, рушники. У посазі молоді мало бути 12–14 рушників. Це прикраса хати (святкові рушники вивішувалися двічі на рік – у різдвяні та пасхальні дні), супутник усього людського життя. Оскільки наш край, Південно-Східна Волинь, примикає до Поділля, вплив орнаментальних мотивів настінного розпису цього найбагатшого розписом регіону був досить помітним.

Мотиви хатнього малювання відображені також і в піснях нашого краю, записаних Оленою Пчілкою. В одній пісні, писала вона, дружки перед тим як молода вже збирається з рідної хати, співають ніби за молоду:

*Надобраніч, стіни й лави,
Віконечка мальовані.
Хто ж вас буде малювати,
Як мене візьмуть із хати?*

У другій весільній пісні міститься звернення до свекрухи:

*Буде тобі полотно ткати,
Буде хату красно малювати.*

Отож, хатнє малювання неодмінно поєднується з обрядовими весільними піснями.

Самчиківський гурт митців розвинув традиції місцевого декоративного розпису, збагатив його орнаментально, сюжетно, колоритно. Сьогодні ми можемо стверджувати, що самчиківський народний розпис базується на традиціях народного мистецтва Південно-Східної Волині [2, сс. 122, 125].

У фондах Державного історико-культурного заповідника "Самчики" зберігається меч епохи ранніх скіфів. Його було знайдено 1975 р. місцевими жителями під час оранки поля. Урочище має назву "Чортове поле". Такий тип зброї дозволяє датувати із VII ст. до н.е., а можливо і його першою половиною [5, сс. 160, 162]. На цій території в давнину цілком могли бути розташовані кургани. Тим більше, що в радіусі кількох кілометрів навколо села Самчики це не є якоюсь рідкістю.

Про вулицю Остриківці, що у селі Самчики Існує легенда. Вулиця Остриківці (народна назва Стриківці), колись була окремим селом. Нині – це найдовша вулиця села Самчики. Назва походить від старослов'янського "остри" – кінець. Село, напевне, було обнесено високим частоколом із загостреними кінцями (для захисту від набігів ворогів), або ж від "острова" – підвищення, на якому знаходилося село. Його обтікали заплави річки Случ. Територія, на якій розташована вулиця, справді підвищена [4, с.76].

Життя багатьох видатних людей української, польської, російської та європейської культур, що ввійшли в історію свого народу, пов'язане із Старокостянтинівщиною – їх "малою Батьківщиною". Родом із села Самчики є український вчений гідротехнік, діяч науки і техніки Володимир Михайлович Рогов, який чимало зробив для історії рідного краю [8, с. 108].

У селі Самчики побудована церква Св. Великомучениці Параски. Коли і ким побудована – не відомо. Кам'яна, міцна з такою ж дзвіницею. Священнослужителем при церкві села Самчик був отець Феодор-Збігнев Волковський, який служив тут з 1770 до 1830 року, тобто аж 60 років. Він прожив близько 110 років, був відомий в околиці як майстерний костоправ-хірург-самоучка, так само, як подвижник і молитовник. Не тільки місцеві, а й навколишні мешканці зверталися до нього з проханням помолитися за них Господу Богу, приносячи йому при цьому різного роду жертви – хліб, кужіль, полотно та ін. Така прихильність до Самчиківського священика, за розповідями селян, ще довго зберігалася в їх пам'яті [10, с. 376].

При УРСР у селі була восьмирічна школа, клуб, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт, майстерня побутового обслуговування.

Для боротьби проти польських окупантів 1920 року в селі був створений партизанський загін. Колгосп у 1939–1940 рр. був учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки [11, с. 504].

Води річки Случ, паркові пейзажі групи дерев відбивалися в дзеркалах палацових кімнат і повторювалися в мотивах орнаменту. І все це розмаїття, запашні квіти, трави з ранньої весни до пізньої осені цвіло, буяло, давало прихисток птахам, наповнювало повітря духмяними пахощами, створювало прохолоду [12, с. 423].

З плином часу, в результаті різних причин (технічний прогрес, бездержавність, ідеологічні доктрини й табу) в нашому краї почали занепадати, а то й зовсім зникати давні народні мистецтва. Не уник цього й декоративний розпис – мальовка, яка має тисячолітню історію. І коли сьогодні тут відродився гурт мистецтв мальовки (розпису) в селі Самчики, а отже осередок самчиківського розпису, можна стверджувати, що дух трипільля не зник, він існує в самчиківських мальовках. Це не є унікальним випадком, адже Старокостянтинівщина – край Трипільля, де мальовка зродилась, жила, збагачувалась у доробку минулих поколінь [13, с. 314].

Етнографічний рік. За інформацією, встановленою від місцевих інформанток, календарний рік розпочинався із зимового циклу, а саме 4 грудня, коли відзначається одне з дванадесятих свят – Богородичне свято Введення в Храм Пресвятої Богородиці. Цей день в народі ще називають Третя Пречиста (що значить непорочна, незаймана). Характерним звичаєм цього свята був прихід першого відвідувача – "полазника". В основі цього звичаю лежить віра людей в щасливу або нещасливу прикмету.

Свято Різдва святкували 6 грудня. Як сходить зора, починалася вечеря. Ставлять на стіл усі пісні страви та кутю. Щоб квочки зарання сідали, ставлять кутю варити якомога раніше. Як несеш кутю на покуть, потрібно постелити сіно, рушник, і в чому буде кутя стояти. Нести потрібно кутю, щоб попереду був хлопчик. І хто був в хаті, той квочке. Хто молодший – лізе під стіл та квочке.

Всі члени сім'ї заходили до хати та кликати мороза до хати: "Морозе, морозе, просимо тебе на вечерю! Щоб ти нам не заморозив ні ягняти, ні курчати, ні каченяти, ні теляти, ні поросяти". Тоді сідають, батько благословить та починають вечеряти. А коли повечеряли, всі кладуть ложки донизу денцем. Котра буде перевернута, значить той помре. Або це означало, що хтось приходив із покійників і вечеряв його ложкою.

На Багатий вечір дівчата гадали. Брала чашку, маленький замочок, закривали замочок та ключик клали під подушку, і самі лягали спати. І ще ломачки клали, ніби міст. Хто їм присниться, то й і буде через цей міст проводити. Або гадали на штахетах. Обіймаєш їх, скільки достанеш, і рахуєш: "Вдівець, молодець, вдівець, молодець". Якщо рахунок закінчується на вдівці, то вийдеш заміш за вдівця, якщо на молодці – то за молодого хлопця. Від Різдва, від першого дня до Багатого вечора ніхто не

замітав, а якщо замітали, то тільки в куточок. Збирали в пакет і на Багатий вечір виносили сміття на вулицю. Слухали, де і в якій стороні загавкає собака – і в ту сторону заміж підеш.

На Андрія також гадали, калиту пекли. Від річки несли воду, а якщо річка далеко була, то від криниці несуть воду ротом. В хаті одні дівчата калиту місили, інші балабушки ліпили, щоб знати хто вийде скоріше заміж. Вони ставили стільця з балабушками на вулиці і пускали собаку. Чийого скоріше візьме – та вийде заміж перша. Потім грали в калиту. Все це було підкріплено жартами та розвагами, все було життєрадісно.

7 січня діти, підлітки, старші парубки і дівчата ішли по селу колядувати. Перед колядуванням усі питали господаря, чи можна колядувати. Після колядки дівчата і хлопці вітали господарів словами: "Добрий вечір", а ті обдаровували колядників пирогами і грішми [3, с. 6]. Звучали величальні пісні.

Приклад 1

Ой на горі на високій (шедрівка)

1. Ой на горі на високій,
Щедрий вечір, Святий вечір!¹
 2. А ж там Галя біль білила,
 3. Біль білила, хустку шила,
 4. Хустку шила, вишивала,
 5. До батенька примовляла:
 6. – Ой батеньку, голубоньку,
 7. А хто ж мені біль привезе?
 8. Батько каже: – Не поїду.
 9. В мене коні не ковані,
 10. В мене сані не ладжані.
 11. Мати каже: – Пішки піду.
 12. А син каже: – Я поїду.
 13. В мене коні покувані,
 14. В мене сані поладжані.
- Добрий вечір!

¹ Приспів повторюється і далі в кожній строфі.

Весняний цикл починався із підготовки до посту. Люди старалися очиститись морально, прохаючи одне в одного пробачення за заподіяні кривди. Просили: "Прости мене", а відповідали: "Бог простить".

30 березня відзначали свято Олекси. За народним повір'ям саме в цей день, якщо хотіли щоб вродила ярова пшениця, то на Теплому Олекси, вийшовши із церкви, треба піти в комору, вибрати найкращі зерна для посіву: вродить добре і буде чисте як золото [3, с. 10]. У цьому періоді співали різноманітних набожних та моралізаторських пісень.

Приклад 2

Була в цара великая сила

(псальма)

1. Бу_ла в ца_ра ве_ли_ка_я си_ла, бу_ла в ца_ра ве_ли_ка_я си_ла -

ой і о_же_нив цар по_не_во_лі си_на.

Var.
1)
2)

1. Була в цара великая сила – (2)
Ой оженився поневолі сина.
2. Сказав йому й у паронці жити,
Ой як він пішов між кущі блудити.
3. Блудив сім рік, не ївши й не пивши,
Ой як сходявши, як земля зчернівши.
4. Прийшла пора Олексі вмирати, (2)
Став він до свого дому добиватись.
5. Його отець отверг, не пізнавши,
Ой як він його за старця прийнявши.
6. Сказав йому комнату дати,
Рано й увечері їсти доношати.
7. Прийшла пора Олексі вмирати,
Сівки на стола, став листа писати:
8. "Слуги ж мої, слуги, дайте отцю знати".
[...]
9. Прийшов отець, листа читає,
Листа читає ще й гірко ридає:
10. – Чужі батьки синів годували,
Ой а вони з них потіхоньку мали.

11. Я, нещасний, сина годувавши,
 Ой я із нього потіхи не мавши.
 12. Ой як прийшло три ангела з неба,
 Вже Олексію помирати треба.

Великий піст тривав сім тижнів. У Великодню неділю, як тільки зазвонять дзвони, люди ідуть до церкви святити паску, сир, яйця, сало та ін.

Літній цикл. 7 липня селяни святкували Івана Купала. Дівчата ішли в поле або в ліс, збирали квіти, плели вінки. Збиралися також біля річки хлопці та дівчата і купалися до вечора. Парубки вирубували невеличке деревце із верби – "Купайло". Дівчата його вбирали і співали пісні.

Приклад 3

А де ж наше Купайло (купальська)

♩ = 108

1. А де ж на_ ше Ку_ пай_ ло сто_ я_ ло,
 то там я_ не со_ неч_ ко ся_ я_ ло.

1. А де ж наше Купайло стояло,
 То там ясне сонечко сяяло.
2. Сяяла зіронька, сяяла.
 – А з ким же ж ти, Надюню, стояла?
3. – З тобою, Іванко, з тобою,
 Ой як ясний місяченько з зорею.

Ввечері розпалювали велике вогнище, бралася молодь попарно за руки і стрибали через те вогнище. Якщо руки у хлопця і дівчини не розірвуться, то це значить, що вони будуть подружжям.

Осінній цикл. У цей період селяни розпочинають копати картоплю, збирати городину – баштани, овочі та інше. Жнивні пісні завершують увесь календарний цикл.

Котиться місяць із лану (обжинкова)

Котить_ся мі_ся_ць із ла_ну під ди_рек_торсь_ку_ю бра_му.
Наш ві_нок зо_ло_тень_кий, наш ди_рек_тор мо_ло_день_кий.

1. Котиться місяць із лану
Під директорську браму.
2. Наш вінок – золотенький,
Директор наш – молоденький.
3. Директорша – велика,
Заріже нам гиндика.
4. З курчатами – й квочку,
Дасть горілочки бочку.
5. Будемо пити, випивати,
На новий врожай дбати.

Завершувався річний цикл календарних народних свят Пилипівкою. Тобто 28 листопада розпочинався 40-денний пилипівський передріздвяний піст [3, с. 23].

Висновки. У пропонованій статті на загальному рівні висвітлено історію та народнопісенну культуру села Самчики Старокостянтинівського району Хмельницької області.

До нашого часу у селах мало збереглося речей, які селяни ще донедавна використовували у повсякденному вжитку. В результаті цивілізаційного руху вперед автентична пісня також втратила свою первинну красу та мелодику і невпинно витісняється сучасними естрадними творами.

У процесі дослідження народнопісенної творчості села Самчики мною було записано з голосу трьох інформанток 27 різножанрових пісень.

Побут селянина круглорічно якоюсь мірою був прив'язаний до календарних релігійних народних свят. Люди знали, коли розпочинати або не розпочинати ту чи іншу роботу в домі, в дворі, в полі. Прив'язка звичаїв і обрядів до певних свят виховувала у людей шану і повагу до ближнього, до землі, до худоби, до речей, якими вона упродовж всього життя користувалися.

На завершення хочеться додати, що це не є вичерпна історія села Самчики, а лише мала її частина. У перспективі планується значно детальніше дослідити народнопісенну творчість цього та інших прилеглих сіл. Кожен із нас має свою маленьку "батьківщину" і зобов'язаний знати та цінити її історію, культуру та традиції.

Список використаної літератури

– Пажимський О. Проблеми розвитку традиційного народного декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини // Фольклорна спадщина та етнографія: шляхи збереження та розвитку : матеріали обл. наук.-практ. конференції, 15 грудня 2004 року. Хмельницький, 2005. С. 36–41.

– Раковський В. Декоративний розпис // Фольклорна спадщина та етнографія: шляхи збереження та розвитку : матеріали обл. наук.-практ. конференції, 15 грудня 2004 року. Хмельницький, 2005. С. 119–127.

– Раковський Г. Календарні народні, церковні свята та обряди і звичаї з ними пов'язані на терені Старокостянтинівщини кінця XIX – поч. XX ст. – "Музей – садиба Самчики". 1994. С.5–20.

– Легенда про вулицю Остриківці у Самчиках // Легендами багатий край. Старокостянтинів, 2013. С. 76.

– Гуцал А., Мереґ В., Пажимський Б. Раньоскіфський меч із Самчиків // КОБУДЬ-КОСТЯНТИНІВ-СТАРОКОСТЯНТИНІВ: історія, археологія, культура, архітектура : Науковий збірник "Велика Волинь" : Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. Старокостянтинів, 2006. Т. 34. С. 160–163.

– Мех В. Фольклорні зібрання Старокостянтинівщини (XVII – XIX ст.) // Науково-краєзнавчий альманах "Дивокрай Південно-східна Волинь". 1995. Вип. 1. С. 66–72.

– Пажимський О. Намір створення Національного історико-культурного заповідника "Послущчя" на терені історичної Південно-Східної (Подільської) Волині // Болохівщина: осягнення історії : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 17–18 вересня 2009 р. : В 2 ч. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2009. Ч. 2. С.120–140.

– Пажимський Б. Постаті Краю. Мої славетні земляки – уродженці Старокостянтинівщини // Старокостянтинів і Край в Просторі Часу: Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції "Велика Волинь", присвяченої 470 річчю від дня народження князя К. В. Острозького, 29–30 травня 1997 р. Хмельницький – Старокостянтинів – Самчики, 1997. С.101–109.

– Григоренко О. Села Старокостянтинівщини в 60–90-х роках XX століття: Проблеми і перспективи розвитку // Старокостянтинів і Край в Просторі Часу: Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції "Велика Волинь", присвяченої 470 річчю від дня народження князя К. В. Острозького, 29–30 травня 1997 р. Хмельницький – Старокостянтинів – Самчики, 1997. С. 179–182.

– Село Самчики // Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю. Й. Сіцинського і М. І. Теодоровича) : Навчальний посібник / Упор. О. Тимошук. Хмельницький : Поліграфіст-2, 2011. С. 375–376.

– Мотенко І., Гасюк І. Старокостянтинів // Історія міст і сіл УРСР. Хмельницька область. Київ, 1971. С. 488–499.

– Раковський Г., Бондар М. Самчиківський парк – Перлина Південно-Східної Волині // Велика Волинь : минуле й сучасне (матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р.). Хмельницький – Ізяслав – Шепетівка, 1994. С. 421–424.

– Пажимський О. Ренесанс мистецтва давньої народної культури – кальовки і її історична тяглість на Старокостянтинівщині. Болохівщина: земля і люди // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції "Велика Волинь", 23 – 24 червня 2000 р. – Хмельницький – Стара Синява – Любар, 2000. Т. 20. С. 314–318.

УДК 39(=161.2): 378-057.875

Цапун Р.В.

УКРАЇНЬСЬКА ТРАДИЦІЯ СВЯТКУВАННЯ МАСНИЦІ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОБРЯДОДІЙ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті розглянуто особливості святкування давньоукраїнського звичаю "колодки", який колись був поширений на всій території України.

Ключові слова: Масниця, обрядове дійство "колодка", символічне осудження, дошлюбні спілкування, фольклорний колектив.

Анотація. В статье рассмотрены особенности празднования древнеукраинского обычая "колодки", который когда-то был распространен на всей территории Украины.

Ключевые слова: Масленица, обрядовое действо "колодка", символическое осуждение, добрачные общения, фольклорный коллектив.

Annotation. The article deals with the features of the celebration of the ancient Ukrainian custom "kolodka", which was once widely distributed throughout Ukraine.

Key words: Maslenitsa, ceremonial action "kolodka", symbolic condemnation, premarital communication, folklore collective.

Постановка проблеми. Масниця – одне з характерних календарно-побутових свят, яке пов'язане з давнім народним звичаєм. В минулому воно було широко розповсюджене на теренах всієї України. Із друкованих джерел нині можна почерпнути досить детальну інформацію про цю фольклорну традицію, як із записів наших попередників, так і сучасних дослідників. На жаль, свято, яке в минулому було наповнене різними магічними віруваннями та традиціями, нині втратило свій первинний зміст, і несе більш розважальний характер. На сьогодні, все менше залишилось респондентів, які могли б пояснити значення цього слова та причини його виникнення. То ж чи будуть через 50 років його відзначати? І чи варто взагалі його пам'ятати.

Мета статті дослідити особливості святкування Масниці, а також охарактеризувати найважливіші дійства та обряди звичаю.

Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Відповідальні за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович
Шевчук Степан Іванович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 23.03.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 23,02. Наклад 100 пр. Зам. 18.
Видавництво «Волинські обереги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».